

АБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ БАСТЫ ИДЕЯЛАР ЖӘНЕ
ОЛАРДЫҢ ЖАСТАРҒА ӘСЕРІ

Абылгазова Замира Ерболқызы,

1 курс студенті

С. Сейфуллин атындғы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті

Қазақстан, Астана қаласы

Ғылыми жетекшісі: *Тоқсанбаева Т.Ж.,*

ф.ғ.к., профессор м.а.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15272168>

Annotation: *The article tells about the knowledge, science necessary for human life, the power of the mind and the ability to achieve the goal, as well as the fact that the human quality of a person is measured by his goodness and service for the benefit of humanity.*

Keywords: *Intelligence, moral qualities, character.*

Абай Құнанбайұлы – қазақ әдебиетінің ұлы ақыны, ойшылы, ағартушысы және қазақ мәдениетінің дамуына өлшеусіз үлес қосқан тұлға. Оның шығармалары – қазақ халқының рухани қазынасы, ұлттық сананың қалыптасуындағы маңызды мұра. Абай шығармалары қазақ қоғамының дамуына бағытталған. Ол білім алудың, ғылымды меңгерудің маңыздылығын түсіндіре отырып, халықты надандық пен жалқаулықтан арылуға шақырды. Ақынның «Ғылым таппай мақтанба», «Интернатта оқып жүр» өлеңдері жастарды білімге ұмтылуға үндейді.

Абай адамның мінез-құлқын, жақсы мен жаманды айқын ажыратып, адамгершілік қағидаларын насихаттады. «Әсемпаз болма әрнеге», «Пайда ойлама, ар ойла» өлеңдерінде ар-ұят, әділдік, адалдық сынды қасиеттерді дәріптейді.

Абай қазақ әдеби тілінің қалыптасуына зор үлес қосты. Оның шығармалары халықтың сөйлеу мәнерін, ұлттық болмысын жаңа деңгейге көтерді. Ақынның өлеңдері мен қара сөздері қазақ тілінің байлығын, көркемдік қуатын танытты.

Абайдың «Қара сөздері» – оның даналығының айнасы. Бұл еңбекте ақын халықтың тұрмыс-тіршілігін, ойлау жүйесін саралап, адамгершілік, дін, қоғам, тәрбие мәселелерін қозғайды. Соңғы жылдары жастардың Абайға деген қызығушылығы арта түсті. Бұған оның шығармаларының мектеп бағдарламасында кеңінен оқытылуы, деректі және көркем фильмдердің жарық

көруі, Абай туралы арнайы іс-шаралардың өткізілуі себеп болып отыр. Абайдың афоризмге айналған сөздері әлеуметтік желілерде кеңінен таралуда. Жастар оның ой-толғамдарын заманауи көзқараспен талдап, түрлі блогтарда, TikTok, Instagram, YouTube платформаларында пікір білдіріп, ой бөлісуде [1:27].

Абайдың «Қара сөздері» өмір сүру философиясы ретінде қабылданып жүр. Онда көтерілген білім, еңбек, әділдік, ар-ождан, адамгершілік сияқты мәселелер қазіргі қоғам үшін де аса маңызды. Жастар арасында Абай әндерін жаңаша өңдеумен орындайтын әншілер, рэп оқитын орындаушылар да бар. Бұл – оның шығармаларының жаңа заман талабына сай бейімделіп, жас буынға жақындай түскенін көрсетеді. Абай Құнанбайұлының шығармалары – қазақ халқының рухани мұрасы, ұлттық сананың қалыптасуына әсер еткен терең ойлардың жиынтығы. Оның өлеңдері мен «Қара сөздерінде» адамгершілік, білім, еңбек, әділеттілік сияқты тақырыптар көтеріліп, ұрпақ тәрбиесіне бағытталған маңызды ойлар қамтылады. Бүгінгі жастарға оның идеялары өмірлік бағдар бола алады.

Абай шығармаларындағы басты идеялар:

1. *Білім мен ғылымды игеру.* Абай жастарды ғылым мен білімге шақырып, надандықтан арылуды үндейді. «Ғылым таппай мақтанба» өлеңінде бес асыл қасиетті («талап, еңбек, терең ой, қанағат, рақым») [2:110] дәріптеп, жастарға дұрыс бағыт береді. Ол білімсіздікті қоғамның дамуына кедергі келтіретін басты мәселе ретінде көреді.

2. *Еңбек пен адалдық.* Абай еңбексүйгіштікті адам болудың негізгі шарты деп есептейді. «Еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей» деп, еңбектенген адам ғана табысқа жететінін айтады. Жастарға жалқаулық пен масылдықтан аулақ болуды насихаттайды.

3. *Адамгершілік пен рухани тазалық.* Абай адамгершілікті жоғары қояды. «Пайда ойлама, ар ойла» деген сөздері адамның рухани құндылықтарын сақтауға үндейді. Адалдық, әділеттілік, мейірімділік, рақымшылдық секілді қасиеттерді дәріптейді. «Адам болам десеніз» өлеңінде нағыз адам болу үшін ішкі тазалықтың маңыздылығын көрсетеді.

4. *Қазақ қоғамын сынау және оны түзеуге шақыру.* Абай қоғамдағы жалқаулықты, көрсеқызарлықты, өсек пен өтірікті қатты сынайды. «Бірінді, қазақ, бірін дос, көрмесең істің бәрі бос» деп, елдің бірлігін нығайту керектігін

айтады. Оның әлеуметтік әділеттілікке деген көзқарасы бүгінгі қоғам үшін де өзекті.

5. *«Толық адам» ілімі.* Абайдың «Толық адам» концепциясы жастар үшін өзін-өзі дамыту, кемелдікке жету жолында маңызды бағыт. Бұл ілім ақыл, жүрек, қайрат үштігінің үйлесімінен тұрады. Яғни, адам тек білімді ғана емес, сонымен қатар жүрегі таза, әділ, батыл болуы тиіс. Абайдың адамгершілік пен моральдық құндылықтары («Бес нәрседен қашық бол, бес нәрсеге асық бол»). Абай ұсынған «Бес нәрседен қашық бол». Абай адамды рухани және адами тұрғыдан аздыратын, өмірді мәнсіз ететін бес жаман қасиетті атап көрсетеді: Өсек – басқа адамдар туралы жаман сөз айту, ғайбат айту, өтірік – шындықты бұрмалау, жалған сөйлеу, мақтаншақтық – өзінің жетістіктерін асыра көрсету, мақтану, еріншектік – еңбектен қашу, жалқаулық, мейірімсіздік (залымдық) – айналадағы адамдарға қатыгездік таныту, әділетсіздік жасау [3:40].

Абай идеяларының маңызы мен жастарға әсері. Өзін-өзі дамыту: Жастар Абайдың осы ұстанымын түсініп, өзін-өзі жетілдіруге, дұрыс бағытта дамуға ұмтылады. Қоғамдағы рөлі: Егер әр адам осы қағидаларды ұстанса, әділетті, мейірімді қоғам қалыптасар еді. Кәсіп пен еңбек: Жастар жалқаулықтан арылып, адал еңбек етуге талпынады. Рухани тазалық: Абай көрсеткен жаман қасиеттерден алыс болған адам – рухани бай тұлғаға айналады.

Абай идеялары мен қазіргі жастардың көзқарастарының ұштасуы.

1. *Білім мен ғылымға ұмтылу.* Абайдың ойы: «Ғылым таппай мақтанба», «Білімдіден шыққан сөз, талаптыға болсын кез» деген өлең жолдарында ол жастарды білім алуға, ғылымды игеруге шақырады. Қазіргі жастар: Бүгінгі жастар жаңа технологияларды меңгеруге, шетелде білім алуға, өзін-өзі дамытуға ұмтылады. Онлайн курстар, IT саласы, ғылыми зерттеулерге қызығушылық артуда. Бәсекеге қабілетті болу үшін үздіксіз оқу, өзін жетілдіру маңызды екенін түсінеді. Ұштасуы: Абайдың білімге шақыруы қазіргі заманның басты талаптарымен толық сәйкес келеді.

2. *Еңбек пен адалдық.* Абайдың ойы: «Еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей» [4:3] деген сөзі арқылы еңбекқорлық пен адал табыстың маңызын айтады. Қазіргі жастар: Фриланс, кәсіпкерлік, стартаптар арқылы еңбек нарығында өз жолын табуда. Жастар мансап қуып қана қоймай, пайдалы кәсіппен айналысуды қалайды. Адал еңбектің нәтижесінде жетістікке жетуге болатынын түсінеді. Ұштасуы: Абайдың еңбекке шақыруы мен жастардың карьералық дамуға деген ұмтылысы өзара үйлеседі. Абай шығармаларындағы

«АБАЙ РУХАНИ ҚАЗЫНАСЫНЫҢ ТҮРКІ ӘЛЕМІНЕ ӘСЕРІ»

ТАҚЫРЫБЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ - ТЕОРИЯЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ

басты идеялар – бүгінгі жастар үшін өмірлік бағдар. Ол білімге, еңбекке, адалдыққа шақыра отырып, адамзаттық құндылықтарды дәріптейді. Абай Құнанбаев пен жастар – ғасырлар бойы бөлінген, бірақ мәңгілік құндылықтармен біріктірілген екі ұрпақ. Оның білім, адамгершілік, еңбек және әлеуметтік жауапкершілік туралы ілімі бүгінгі күнге дейін өзекті болып қала береді.

XXI ғасырдың жастары, технологиялық жетістіктерге қарамастан, өткен адамдар сияқты қиындықтарға тап болады: өмір жолын таңдау, мағынаны іздеу, бақытқа ұмтылу. Абайдың еңбектері осы сұрақтардың көпшілігіне жауап беріп, жастарға өмірде дұрыс бағдар алуға көмектеседі. Осылайша, Абай мұрасы жаңа ұрпақты өзін-өзі жетілдіруге, игі істерге және жоғары мұраттарға ұмтылуға шабыттандыра отырып, өмір сүруді жалғастыруда.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Абай. Шығармаларының екі томдық толық жинағы. Бірінші том. Алматы, 1995, 118 б.
2. Мырзахметов М. Абайдың адамгершілік мұраттары. Алматы, 1993, 208б.
3. Абай және қазіргі заман (Өмірі мен әдеби мұраларының жаңа қырлары).
4. Абайдың дүниетанымы мен философиясы. Алматы, 1995, 184 б.
5. Қазақстанның әдеби порталы – www.adebiportal.kz.